

Németh Miklós: Nyelvi változás és váltakozás társadalmi és műveltségi tényezők tükrében

Ajánlásomat a szerző bevezető gondolataival indítom: „Munkámban a nyelv történeti vizsgálatának egyik központi fogalmával, a nyelvi változással kívánok foglalkozni. A vizsgálatban a hangsúlyt nem a nyelvi rendszerben végbement változások kiinduló- és végpontjának, azaz a változás lefolyásának megállapítására helyezem, céloom inkább az, hogy a folyamatokat sokszor alapvetően befolyásoló, meghatározó, nyelven kívüli, főként szociális és szociokommunikatív tényezők és a nyelvi váltakozások potenciális fejleményeinek kapcsolatrendszeréről szolgáljak új adalékokkal. A nyelvet tehát nem immanens, diakrón változásaiban külső tényezőktől függetlenül leírható rendszernek tekintem, hanem a társadalmi interakciók legfontosabb eszközeként, amelynek minden változása csak ebben a beágyazottságban értelmezhető (7. oldal).

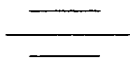
Ebből a rövid idézetből is egyértelműen kiderül, hogy tudományos igénnyel megírt, szigorúan szakmai könyvet szeretnék olvasóim figyelmébe ajánlani. Két alapvető érvet hozok föl ennek indoklására. Az első, hogy a szociolingvisztika fejlődése és a szociolingvisztikai szemléletmód fölerősödése a közoktatásban dolgozó tanárok munkájában is egyre nagyobb szerepet kap, hiszen elengedhetetlen, hogy a nyelv használatának társadalmi szerepével tisztában legyenek tanítványaink. Ahhoz viszont, hogy a nyelv és társadalom egymáshoz való viszonyát megfelelően értsék is tanulóink (de akár mi, tanárok is), ismerniük/ismernünk kell a nyelv múltjából föltárható összefüggéseket is. Gondoljunk csak a szociolingvisztika egyik fő elvére, az egyöntetűsége, amely arra irányítja a figyelmünket, hogy a jelenben is hasonlóan zajlanak a nyelvi folyamatok, mint ahogyan a múltban történtek. A megfigyelt változásokat pedig a mindenkori társadalmi beágyazottságukban kell értelmeznünk. Munkájában a szerző föltárja azokat a különféle társadalmi és műveltségi tényezőket, „amelyek talán legfontosabbak a nyelvi változás külső meghatározói közül” (7. oldal) Ezeket az összefüggéseket a mai nyelvhasználatkutatásokból is ismerjük. Ahhoz azonban, hogy tanítványaink folyamatukban is képesek legyenek látni ezeket a változásokat és felismerni az összefüggéseket, történeti beágyazottságban is meg kell mutatnunk nekik. És itt térek rá a második érvemre, amiért fontosnak ítélem, hogy a mindennapi munkánk része legyen egy ilyen szakmai munka.

A könyvnek ugyanis az elsődleges, szakmai ismereteket közvetítő szerepén túl van egy semmivel sem kevésbé fontos pragmatikai funkciója is: múltunk megismerése, tisztelete nélkül nincs igazi kötődés a jelenhez, nincs tisztelete a mának és a holnapnak. Vagyis az 'élj a mának, egyszer élünk'-féle szemlélet minden nemzet számára a legveszélyesebb a jövőjét illetően, mert valami olyasmit sugall, hogy nincs közünk máshoz, csak a magunk kis dolgaihoz. Kiöl mindenféle identitástudatot. Ez ellen egyetlen védekezés van: az oktatás (és vele együtt a nevelés is), amelynek során ismeretek sokaságával kell megláttatni az összefüggéseket, fölfedeztetni a diákokkal, hogy minden ismeret, összefüggés fontos 'láncszem' a folyamatban (ismeretek nélkül nincs összefüggéslátás, nincs gondolkodni képes tanuló). Erről pedig nem közléssel lehet meggyőzni őket, hanem példák sorával. Ez a könyv számtalan példa bemutatásával és elemzésével tárja föl a XVIII. századi magyar nyelv néhány változóját és változását. Lehetőség nyújt párhuzamos összevetésekre a könyvben található XVIII. századi szövegek, mondatok

és a szociolingvisztikai szempontból megfelelő mai példák között. Eközben nemcsak a nyelvi tények tiszteletére taníthatjuk diákjainkat, hanem a 'másképpen' beszélők tiszteletére is. Bizonyos vagyok benne, hogy magyar szakos kollégáim sokféleképpen föl tudják használni a könyv példáit anyanyelvi óráikon. Ilyen kincses tárnak látom például a 116-117. oldalon található táblázatot, amelyben a szerző „A kuruc forrás többes szám használatának részletes bemutatása” címen sorolja föl a nyelvi tényeket. Biztosan akad tanítványunk, aki azonnal mond 'élő' példát is a számnévi jelző utáni főnév egyes és többes számának eltérő használatára. De számos megfigyelésekhez jutnak tanítványaink az (-ért) határozórag múltbeli és napjainkban használt példáit összevetve is. (131. oldal) Ugyancsak érdekes lehet (és ma is élő probléma) az „Egy hat évszázados stabil váltakozás: az inessivusi (bVn) változó” című fejezet, melyben a könyv írója egy olyan váltakozást vizsgál, „amely hozzátétőlegesen hat évszázada kimutatható nyelvünkben, és amelynek – ezt remélem, bizonyítani tudom a továbbiakban – kimutatható módon szoros kapcsolata volt bizonyos társadalmi-műveltségi tényezőkkel és az írásbeliséggel”. (76. oldal)

Én pedig azt remélem, hogy az ajánlott könyv gazdag gondolati anyaga jó segítség lesz kollégáimnak abban a felelős munkában, amelynek eredményeként önállóan gondolkodni képes, múltjukat és jelenüket is tisztelni tudó/akaró embereket adnak a társadalomnak. A kötet a Szegedi Egyetem Bölcsészettudományi Karának támogatásával jelent meg, és megvásárolható az egyetemi könyvesboltokban.

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2008.

DR. NAGY ANDOR
főiskolai magántanár
Eger

Dr. Balogh László–Dr. Koncz István: Valóság-térkép 7.

A tehetség gondozás elméletéről és gyakorlatáról

Újabb tartalmas és terjedelmes kötettel lepte meg olvasóit a Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület. Megjelent a Valóság-térkép 7. száma. A tervezett tízből ez már a hetedik.

Dr. Balogh László és dr. Koncz István ez esetben a Kiterjesztett tehesség gondozás rendkívül aktuális témáját szerkesztette meg, s tette közkinccsé. A fogalom maga értelmezést kíván. Mi is a kiterjesztett tehesség gondozás? A válasz egyértelmű: „Valamennyi ép idegrendszerrel született és egészséges gyermek személyiségállapotának és személyiség eszközeinek (kommunikációs eszközeinek, érzelmi-indulati, szorongás-háztartásának, kódolási és dekódolási készségének stb.) felmérése, a perspektíva prognosztizálása, a kiigazítási/fejlesztési szükségletek megállapítása, a működési algoritmus megtervezése s a képzők kiképzése, szupervíziója stb. Erre épül az adottságok kibontakoztatása”. (5.)

A fentiek alapján valamennyi magyar gyermek számára lehetőség a felmérő/fejlesztő rendszerbe kerülése és maradása hiteles integrált személyiségfejlesztés esetében.

Erre kellene építenie a korszerű országos segítőprogramok valamelyikének, ennek feltétele a diagnosztizálni, prognosztizálni, hatni, perspektívát állítani, azt kijelölni és fejleszteni